

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı

Öncelikli Alan Bilgi Notu 1

Sağlık

Ocak 2022

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı, AB'nin mülteci krizine ilişkin insani yardım ve kalkınma projelerinden oluşan son derece kapsamlı ve çeşitli portföyünü, kaynak kullanımında verimliliğin ve destek programında genel bütünlüğün sağlanması amacıyla net bir planlama, koordinasyon ve izleme çerçevesine oturtmak üzere 2016 yılında hazırlanmıştır. Programın bir başka stratejik amacı da desteğin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin program ve projeleriyle tam uyumunun sağlanması olmuştur.

Suriye krizinin ilk yıllarında mültecilerin sağlık ihtiyaçları çeşitli insani yardım örgütlerince karşılanmıştır. 2014 yılı sonlarında Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler statüsüyle kayıt altına alınan Suriyeliler, kayıtlı oldukları illerdeki ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanmaya hak kazanmıştır. Diğer mülteciler için (Uluslararası Koruma Altındaki Kimseler) de sağlık güvencesi sağlanmıştır; ancak TC Hükümeti Aralık 2019'da, 1 yılın sonunda sağlık hizmetlerinden yararlanabilmek için mali katkıda bulunma şartını getirmiştir.

2014 yılından bu yana AB desteğinin içeriğinde önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Mültecilerin yakın zamanda Suriye'ye dönmeyecekleri anlaşılmaya başlayınca ilk zamanlarda acil insani yardım sağlanmasına odaklanılmışken bu alan yerini yavaş yavaş uzun vadeli kalkınma desteğine bırakmıştır. Ayrıca mültecilerin varlığının ev sahibi toplumlar ve sağlık sistemi üzerindeki potansiyel etkilerinin en aza indirilmesi için desteğe ihtiyaç duyulduğu da daha fazla netlik kazanmıştır.

842M AVRO SÖZLEŞMEYE BAĞLANDI

2021 yılı ortası itibarıyla Sağlık sektöründeki projelerin uygulanması için Mali Yardım Programı kapsamında toplam 842 M Avro (ECHO'nun yönettiği projeler dahil)

sözleşmeye bağlanmış durumdadır. Bu rakam Program kapsamında bugüne kadar sözleşmeye bağlanan toplam 6 milyar Avro'luk tutarın yaklaşık %14'üne denk gelmektedir.

Toplam 17 proje tamamlanmış (1 DG-NEAR¹ ve 16 DG-ECHO²'nin yönettiği), 6 proje halen devam etmektedir. Burada AB, sağladığı desteğin, TC Hükümeti'nin kendi sağlık programlarıyla tam uyumun sağlanmasını önemli bir ilke olarak benimsemiştir.

Program, mülteci krizinin sağlık sektöründe neden olduğu bir dizi sorunların aşılmasında TC Hükümeti'ne destek olmaktadır. Bunlar arasında mülteci toplumunun Türkiye'deki sağlık sistemine ilişkin farkındalığının olmaması ve Türkçe bilmemelerinden kaynaklı iletişim sorunlarının durumu daha da zorlaştırması; mültecilerin sağlık sorunlarının teşhis ve tedavisi için ilk temas noktası olarak hastaneyi tercih etmeleri bunun da mülteci nüfusun yoğun olduğu illerdeki hastanelerde aşırı kalabalığa neden olması; psikoterapi ve rekonstrüktif sağlık hizmetlerinin (protez, organ nakli ve rekonstrüktif cerrahi gibi) ve ruh sağlığı hizmetlerinin sınırlı olması yer almaktadır.

¹ DG NEAR: Avrupa Komisyonu Komşuluk ve Genişleme Müzakerelerinden sorumlu Genel Müdürlük

² DG ECHO: Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Operasyonlar Genel Müdürlüğü

This project is funded by the European Union

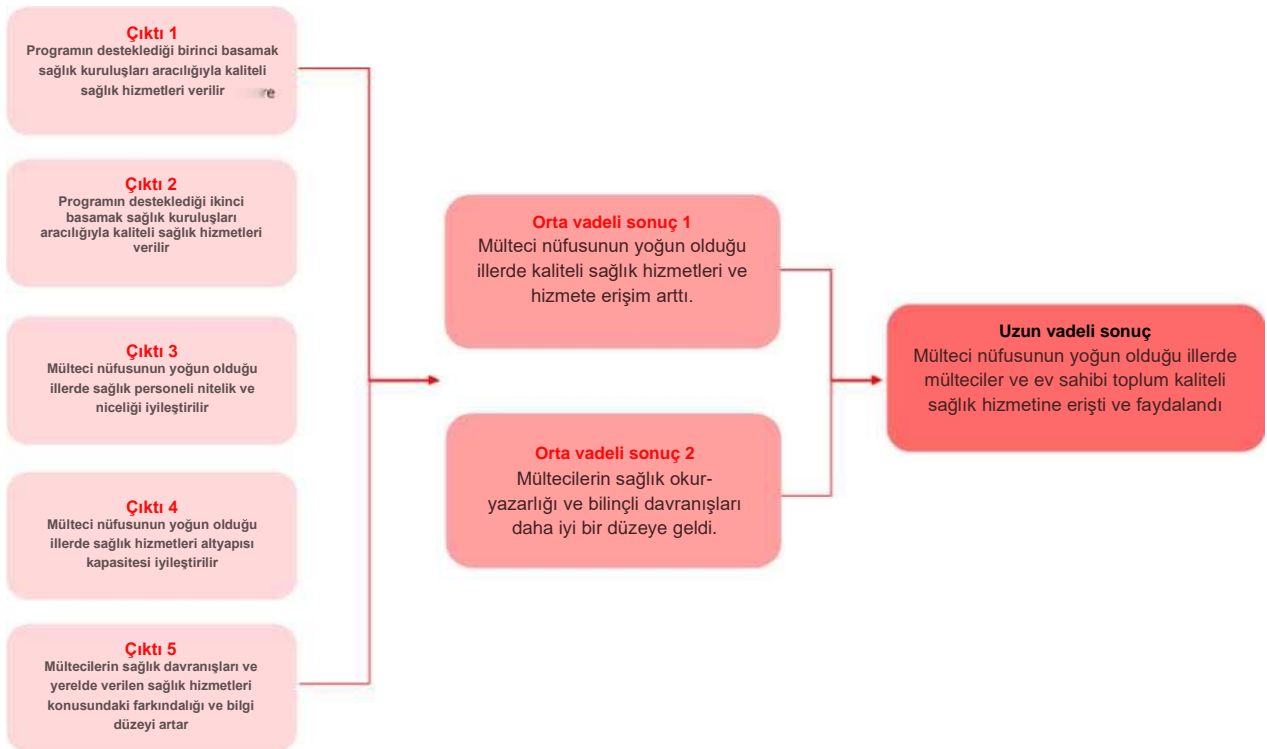
Kayıtlı buldukları iller dışında yalnızca acil yardım ve pandemiye ilişkin sağlık hizmetlerine erişimleri olması bu sorunu daha da ağırlaştırmaktadır.

STRATEJİ, HERKES İÇİN NİTELİKLİ SAĞLIK HİZMETLERİNİN SAĞLANMASI

Programın sağlık destek stratejisi mültecilerin ihtiyaçları doğrultusunda nitelikli sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlarken aynı zamanda yerel ev sahibi toplumlara sunulan sağlık hizmetlerinin seviyesi ve niteliğinin korunmasını amaçlamaktadır.

Strateji ağırlıklı olarak mülteci nüfusunun yoğun olduğu illerdeki (yaklaşık 29 il) temel sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi ve ulaşılabilirliğinin artırılmasına odaklanırken aynı zamanda ikinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesini de amaçlar. İlave olarak bu stratejinin kritik öneme sahip bir amacı da sağlığın tanıtılması ve sağlık okur-yazarlığı eğitimleri vasıtasıyla mülteci nüfusun sağlık arama davranışlarının geliştirilmesidir. Program kapsamında uygulanan strateji aşağıdaki şemada özetlenmiştir:

FRIT Sağlık Destek Stratejisi

Öncelikli alan olan Sağlık alanının iki ana kolunda bugüne dek takip edilen yaklaşım ve alınan sonuçlar orta vadeli sonuç 1 ve 2 olarak aşağıda sunulmaktadır.

1. Kaliteli sağlık hizmetlerine erişimin geliştirilmesi

1.1. BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİNİN VERİLMESİ

Mali Yardım Programı kapsamında desteklenen ve en büyük birinci basamak sağlık hizmetleri programı olan SIHHAT (Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi), bu yıl ikinci aşamasına geçmiştir (SIHHAT II). Proje kapsamında 29 odak ilde bugüne dek 180 Göçmen Sağlık Merkezi (GSM) kurulmuş (toplam hedef 190) ve faaliyettedir. GSM'ler üreme sağlığı (doğum öncesi ve sonrası bakım) ve aşılama da dâhil olmak üzere çeşitli birinci basamak sağlık hizmeti sunmaktadır. Bu merkezlerden 48'i, yerel hastanelerin yükünü azaltmak adına normal birinci basamak sağlık

hizmetlerinin ötesinde, daha fazla uzmanlık gerektiren hizmetleri de vermektedir (örn: dahiliye, jinekoloji, pediatri, diş ve psiko-sosyal destek). Bu kapsamda mobil sağlık hizmetlerinin sunulmasına imkân tanıyan araçlar da bulunmaktadır. 2020 başında patlak veren COVID-19 pandemisi GSM'lerin fiziki kullanımını her ne kadar azaltmış olsa da Program kapsamındaki izleme sistemi, sağlık hizmeti almak için ilk başta hastaneleri tercih eden mültecilerin tercihlerini, Türk sistemine uyum sağlayarak birinci basamak kliniklerine kaydırıldığını tespit etmiştir. COVID-19 aşılarının da GSM'lerde yapılması da bu süreci hızlandırmıştır.

SIHHAT projesi kapsamında mülteci nüfusunun yoğun olduğu 29 ilde 180 Göçmen Sağlığı Merkezi (GSM) faaliyet göstermekte olup bunların 48'i, ek uzmanlık gerektiren sağlık hizmetlerini de vermektedir.

This project is funded by the
European Union

Yerelde görev yapan Aile Sağlığı Merkezlerine kayıt yaptırılanların sayısındaki artış da Türk sağlık sistemine entegrasyonun bir diğer göstergesidir. Bu merkezlere şu ana kadar yaklaşık 1 milyon mülteci kayıt yaptırmıştır.

Bunun yanında hem mültecilere hem de ev sahibi topluma yönelik olarak hem geçici tarım yerleşkelerine hem de kırsal alanlara dönük birinci basamak hizmet sunumu da mobil hizmetler yoluyla güçlendirilmektedir. SIHHAT I kapsamında oluşturulan mobil kanser tarama hizmetleri, SIHHAT II altında da devam ettirilecektir.

Araştırmalardan elde edilen verilere göre sağlık hizmetlerinin³ mültecilerce kullanımında bir artış olmuştur ve odak illerde faydalanıcı gruplarla yapılan odak grup görüşmelerinde, mülteciler tarafından birinci basamak sağlık hizmetlerine erişim ve hizmet kalitesi konusunda sürekli bir yüksek memnuniyet ifade edilmiştir: bu da, Mali Yardım Programı altında desteklenen projelerin başarısının bir göstergesidir. Ayrıca, SIHHAT I projesi sürecinde üreme sağlığı hizmeti alamamış olan kadın oranında da ciddi bir düşüş kaydedilmiştir.

2020 sonu itibariyle Mali Yardım Programı, hamile mülteci kadınların %97'sinin bir veya daha fazla sayıda doğum öncesi konsültasyon almasına destek sağlamıştır; yeni annelerin %58'i en az bir doğum sonrası konsültasyondan faydalanmış; mülteci çocuklara yaklaşık 5 milyon doz aşı yapılmıştır.

1.2. İKİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİNİN VERİLMESİ

Programın ikinci basamak sağlık hizmetlerine yönelik desteği, farklı bir dizi yatırımdan oluşmaktadır. Bunlar arasında biri Kilis'te diğeri Hatay'da olmak üzere iki devlet hastanesinin inşaatı bulunmaktadır. Her iki inşaatın da tamamlanmasına az bir süre kalmıştır.

İkinci olarak Program, teşhis ve tedavi kapasitelerini arttırmak üzere 543 ikinci basamak sağlık kuruluşuna gelişmiş tıbbi ekipman desteği sağlamıştır. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı tarafından işletilen 10 Toplum Ruh Sağlığı Merkezi de SIHHAT projesi kapsamında desteklenmiş

olup yine Program destekli birçok diğer proje de STK'lar tarafından işletilen 8 ruh sağlığı kliniğine destek vermiştir.

Son olarak, odak illerde hastane hizmetlerinin sağlanmasına yönelik en önemli destek alanlarından birisi, mültecilerin Türk sağlık profesyonelleri ile konsültasyonlarında çeviri hizmetleriyle desteklenmelerini için 1.128 İki Dilli Hasta Yönlendirme personelinin⁴ eğitilmesi ve sağlanması olmuştur.

2020'nin ikinci yarısında Mali Yardım Programı, odak illerinde mülteciler tarafından yaklaşık 3,6 milyon hastane konsültasyonunun yapılmasını mümkün kılmış ve devlet hastanelerinde 156 bini aşkın Suriyeli mülteci yatarak tedavi görmüştür.

1.3. SAĞLIK SİSTEMİ PERSONELİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

2020'nin sonu itibariyle, Program desteğiyle, çoğu SIHHAT projesi kapsamında sözleşmeli olan yaklaşık 3.900 sağlık personeli istihdam edilmiştir. Bu kişilerin neredeyse yarısı İki Dilli Hasta Yönlendirme personeli, %20'si doktor ve geri kalanı da hemşire, ebe, psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve sağlık destek personelidir. Ayrıca Aralık 2020'ye kadar -çoğu Suriyeli olan- yaklaşık 2.900 sağlık çalışanı, Programın odak illerindeki göçmen sağlığı merkezlerinde çalışabilmeleri için eğitilmiştir. Görevlendirme öncesi teorik ve pratik eğitim tamamlandıktan sonra SIHHAT projesi ek hizmet içi eğitim vermektedir. Ayrıca, hizmet sunum yaklaşımlarını mülteci nüfusunun özel ihtiyaçlarına uyarlamaları için Sağlık Bakanlığı'nda çalışan Türk personele de eğitim verilmiştir.

Mali Yardım Programı, 2020 yılı sonuna kadar 10 bin 500'ü aşkın sağlık çalışanının eğitimini desteklemiştir.

1.4. ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

Kilis ve Hatay'da (yukarıda bahsedilen) iki devlet hastanesi yapımına ek olarak, 113 hastaneye tıbbi ekipman desteği sağlanmış ve 2020 yılı sonunda 430 ambulans ve 102 mobil sağlık hizmeti aracı tedarik edilmiştir. Fonun mevcut (ikinci) diliminde finanse edilen yeni bir proje kapsamında, Mali Yardım Programı, 65 yeni GSM'nin yapımını ve 52 merkezin de yenilenmesini destekleyecektir. Ayrıca, hastanelerdeki 110 postoperatif rehabilitasyon bakım ünitesinin modernizasyonuna / yenilenmesine destek olacaktır.

reherber istihdam edilmiştir. Bu rakamlar Mütercim/Tercüman olarak ayrıca belirtilen kişileri içermemektedir.

³ SIHHAT araştırma verilerine göre bu oran 2018'de %71 iken 2020'de %76'ya yükselmiştir.

⁴ Çift dilli 966 hasta rehberine eğitim verilmiş, 1,128 çift dilli hasta

This project is funded by the
European Union

2. MÜLTECİLERİN SAĞLIK OKURYAZARLIĞININ VE SAĞLIK ARAMA DAVRANIŞLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Önceliğe sahip olan Sağlık alanında mülteci krizini aşma stratejisinin son derecede önemli bir unsurunu, sağlık durumlarının etkin yönetimi konusunda mültecilerin eğitilmesi oluşturmaktadır. Bu, sağlıklı yaşam tarzlarının benimsenmesi, aşı programlarına bağlı kalınması, doğum öncesi ve sonrası kontrol gerekliliklerine uyulması, önleyici ve erken tedavi temelinde pratisyen hekimlere ne zaman ve nasıl danışılacağına bilinmesi gibi hususları ilgilendirmektedir. Mülteci nüfusunun büyük bir bölümünün örgün eğitimi tamamlama seviyesinin düşük olması, birçoğunun ekonomik nedenlere bağlı göç hareketleri ve genel olarak Türkçe dil seviyelerinin çok düşük olması, Sağlık Bakanlığı ve EU tarafından finanse edilen diğer projelerdeki uygulayıcı kurumların bu açıdan işini son derece zorlaştırmaktadır.

GSM'lerde gerçekleştirilen pek çok sağlık eğitimi oturumuna ek olarak, Mali Yardım Programı finansmanlı projelerde yürütülen sosyal yardım faaliyetleri yoluyla Aralık 2020'ye kadar 164 bini aşkın kişiye ulaşılmıştır.

SIHHAT araştırması, mültecilerin sağlık okuryazarlık düzeylerinin 2018 ve 2020 arasında üçte bir oranında arttığını gösterse de, bu oran olması gerekenden çok daha düşüktür ve ankete katılan mültecilerin yalnızca %24'ü yeterli veya daha iyi düzeyde sağlık okuryazarlığına sahiptir. Sağlık arama davranışlarının gelişmesi bakımından, aynı anket neredeyse hiçbir ilerleme tespit edememiştir (%38'i olumlu davranışlar sergilemektedir) - bu da zorluğun ölçeğini (aynı zamanda muhtemelen COVID-19'un sosyal hareketlilik kısıtlamalarının bazı etkilerini) göstermektedir.

Not: Tüm veriler Aralık 2020 itibarıyla geçerlidir

Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRİT), komşu ülkelerden (yüzde 90'ından fazlası Suriye'den) yaklaşık dört milyon mültecinin gelmesi nedeniyle toplum ve ekonomi üzerinde oluşan baskıları yönetme sürecinde T.C. Hükümeti'ne destek olmayı amaçlayan ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bir programdır. Programın bütçesi 6 milyar Avro'dur. Programın İnsani Yardım (62 Proje) ve Kalkınma (43 Proje) ayakları altında, insani yardım, eğitim, sağlık, belediye altyapısı, sosyal uyum, geçim kaynakları ve göç yönetimini kapsayan, hem devam eden hem de tamamlanmış toplam 105 Proje bulunmaktadır.

Bu Bilgi Notu, AB için FRİT'e izleme ve değerlendirme hizmetleri sunan SUMAF Teknik Destek Ekibi tarafından hazırlanmıştır.

Ayrıntılı bilgi için: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration